

Данас је дан Светог Саве, школска слава и празник којим се обележава успомена на Саву Немањића, српског просветитеља и првог српског архиепископа.

Дан Светог Саве 14/27. јануара прослављен је као школска слава већ 1735. године у Сремским Карловцима, средишту митрополије. Тада је одлучено да ђаци тога дана не похађају наставу, већ да присуствују свечаности о првом српском просветитељу.

Кнез Милош је 1823. године званично прогласио дан Светога Саве као школску славу.

На Лицеју, претечи данашњег Универзитета, 1839. године одржана је прва прослава са беседом о Светом Сави и приредбом.

Коначно, кнез Михаило је законом из 1841. године обавезао све школе да сваке године славе Светог Саву као своју славу.

О животу и раду великог Саве Немањића много тога је познато, општепознато. Вашу пажњу бих задржао на неким чињеницама, које, по моме скромном суду, много казују о њему.

Сава Немањић је рођен око 1175. године, као најмлађе дете великог жупана Стефана Немање и Ане. По рођењу је добио име Растко.

Управљао је хумском облашћу, то је област данашње Источне Херцеговине у Републици Српској. Напустио је тај положај око 1191. године и отишао на Свету Гору, у Визнатију (данашњу Грчку).

У руском манастиру Пантелејмону се закалуђерио. Добио је име Сава, по Сави јерусалимском, и почео је да живи аскетским начином живота. Потом је прешао у грчки манастир Ватопед.

Савин отац Стефан Немања, у монаштву Симеон, долази на Свету Гору новембра 1197. године.

Сава и његов отац заједно су подигли манастир Хиландар 1199. године.

Манастир Хиландар је имао огроман значај за настанак Српске цркве и њену даљу судбину.

Хиландар је био школа, готово универзитет за српско монаштво и свештенство. По изричитој Савиној наредби, од 1219. године сви будући поглавари Српске цркве су требало да буду светогорски калуђери. Та наредба је поштована следећих 200 година и потом је из непознатих разлога пала у заборав.

После крвавог грађанског рата који су крајем 1205. и почетком 1206. године водили двојица његове старије браће, Вукан и Стефан, Сава преноси очево тело, да почива у Србији.

У почетку, православне епископије у српској држави су биле потчињене црквеном центру у Охриду, који се, после пропасти Византијског царства 1204. године, налазио у држави епирских Грка.

У намери да се ослободе подчињености и да остваре самосталну и јединствену црквену организацију Сава и његов брат краљ Стефан Немањић су се обратили никејским Грцима, легитимним наследницима Византије.

Сагласност да Српска црква буде самостална Сава је добио од византијског цара и цариградског патријарха у јесен 1219. године у Nikeји.

Од тада су српски епископи сами бирали и посвећивали архиепископа у цркви Светог Спаса у Жичи, која је подигнута као крунидбени храм и прво стоно место српских архиепископа. Примат цариградске патријаршије задржан је само у симболичком помињању њеног патријарха у богослужењу.

За првог архиепископа био је посвећен Сава Немањић, који је требало да устроји новонасталу цркву. Архиепископ Сава је већ на путу из Никеје за Србију радио на црквеноправним текстовима и одабиру сарадника који ће водити новоустановљене епархије. Осим старих епархија у Расу, Липљану и Призрену, основане су две нове у Приморју: хумска и зетска, и шест у унутрашњости земље: жичка, хвостанска, будимљанска, дабарска, моравичка и топличка. Границе архиепископије су обухватиле и територије које су биле у надлежности приморских црквених центара, који су били под окриљем католичке цркве. Оснивање и границе новоосноване Српске архиепископије имали су, осим црквене, и политичку димензију јер су области са различитим политичким и црквеним традицијама повезане у једну целину.

У време архиепископа Саве, западна хришћанска Црква уживала је права, као и источна хришћанска Црква, тамо где је њена јурисдикција постојала или од давнина (што је био случај са градовима у Приморју) или је била плод нових околности (што је био случај са колонијама Дубровчана у средњовековној Србији, који су се бавили трговином или рударством, и рудара Саса, немачког племена Саксонаца, који су развијали рударство у тадашњој Србији).

Са Савом и Стефаном Немањом почело је пуно укључивање Срба у европску цивилизацију. До тада вазална, српска држава је постала самостална. Дотадашње верско и културно колебање замењено је чврстим опредељењем за Православље и византијску културу.

Сава је столовао у Жичи, седишту архиепископије, и помагао брату краљу Стефану Првовенчаном у управљању државом. Поред тога радио је на просвећивању народа у свим областима живота.

Поред рада на организовању Српске цркве и државе, Сава је био и зачетник српске књижевности и српске просвете.

Сава Немањић је и родоначелник српског права и наш први велики правник. Учествовао је у изради Хиландарске и Жичке повеље, Карејском, Хиландарском и Студеничком типиксу. Овде посебно треба истаћи да је Сава Немањић био творац првог српског номоканона коме је дао име Законоправило. Циљ Законоправила је био да осигура самосталан положај српске цркве која је тек настала. Законоправило је утемељило принцип сагласја (симфоније): 1. у односима између цркве и државе као равноправних чинилаца, и 2. у односима међу православним црквама.

Законоправило је било извор црквеног и световног права до краја постојања средњовековне српске државе.

И касније, Законоправило је било извор права у време туђинске (османске, хабзбуршке, млетачке) власти у оквиру аутономних права, и до данас је остало позитивно право Српске православне цркве.

Задивљујућа је жеља и потреба Саве Немањића да упозна ондашњи свет и буде у контакту са великим људима свога доба. Познате су његове посете и разговори са цариградским, александријским, антиохијским и јерусалимским патријархом, челницима најстаријих и најугледнијих патријаршија.

Сава је посетио и једног султана у Египту што је било неуобичајено за оно време. То је био дијалог једног хришћанског поглавара са мухамеданским државним поглаваром, нека врста, модерним језиком казано, међуверског дијалога.

После 14 година управљања Српском црквом, овај изузетни човек је сматрао да су најважнији послови завршени и 1233. године се повукао са ахриепископског трона. Сава се на сабору захвалио на дужности и као свога наследника предложио Арсенија, који га је и наследио.

Дакле, 1233. године Сава напушта положај архиепископа и креће на још једно, дуго ходочашће у Свете Земље.

Историјски документи кажу, да је на данашњи дан у Трнову у Бугарској умро Сава Немањић. Када се враћао у отаџбину, завршавајући своје дуго путовање од Јерусалима до Александрије и Цариграда, Сава је посетио Бугарску. Био је гост код бугарског цара Јована Асена и бугарског патријарха Јоакима, са којима је разменио мишљење о политичким и црквеним проблемима.

По жељи патријарха, служио је литургију и осветио водицу на Крстовдан, уочи Богојављења. Тада се прехладио и тешко разболео. Осетио је да долази крај овоземаљског живота и учинио је располагања и поклоне: поделио је црквене светиње које је са собом носио, обдарио је сиромашне, написао је писма и послао поклоне краљу Владиславу, синовцу, и архиепископу Арсенију, наследнику на архиепископском трону. Сређено и мирно је посвршавао и ове последње послове. Умро је у освит недеље 14. (27.) јануара 1236. године. Како бележе извори, последње речи су му биле „Слава Богу за све”.

Славимо данас и убудуће овај дан као успомену на човека који је пре осам векова показао пут којим овај народ треба да иде, а то је пут просвећености, уређености, марљивог рада, мира и узајамног поштовања.

Нека нам је срећна школска слава – Свети Сава!